

Lekcje o lesie

Teresa Lukosek¹

Prezentowany program nie jest typowym „programem autorskim”, lecz „programem własnym”, wspomagającym nauczanie przyrody, w którym wykorzystałam niektóre z kart pracy pakietu *Lekcje w lesie, czyli praktyczne formy edukacji leśnej* Barbary Czolińsk.

SPOSÓB REALIZACJI I CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

1. Program opracowano w oparciu o *Podstawę programową...*, uwzględniając także dokumenty wypracowane w szkole (Szkolny program wychowawczy, Statut szkoły, Program profilaktyki).
2. Program ma charakter wspomagający nauczanie przyrody i można go realizować w klasach 4-6 szkoły podstawowej (w ramach istniejącego pensum). Realizacja wielu zadań może odbywać się w ramach zajęć szkolnego koła LOP, warsztatów terenowych, wycieczek.
3. Nauczyciel zainteresowany wykorzystaniem programu może uzupełniać lub modyfikować jego założenia oraz dostosowywać do potrzeb i specyfiki klasy.
4. Formy pracy stosowane podczas realizacji programu:
 - a) lekcje przyrody i godziny do dyspozycji wychowawcy z zastosowaniem aktywnych metod pracy,
 - b) wycieczki tematyczne połączone z wykonywaniem przez uczniów określonych zadań,
 - c) zajęcia warsztatowe na terenie szkoły i poza nią,
 - d) spotkania z rodzicami uczniów, których praca związana jest z lasem,
 - e) prelekcje przedstawiciela Nadleśnictwa Lubliniec,
 - f) konkursy i wystawy,
 - g) redagowanie przez uczniów artykułów o tematyce ekologicznej do gazetki szkolnej,
 - h) plener fotograficzny,
 - i) prace twórcze i badawcze – samodzielne i grupowe uczniów,
 - j) ogólnoszkolna akcja „Sprzątanie Świata” (udział klasy pod opieką wychowawcy, zgodnie z harmonogramem).

Realizacja programu jest możliwa dzięki współpracy z instytucjami działającymi na rzecz edukacji; są to: Nadleśnictwo Lubliniec, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego „Lasy nad Górną Liswartą”, Muzeum Częstochowskie, Miejski Dom Kultury w Lublińcu.

¹ Nauczyciel przyrody w Szkole Podstawowej Nr 1 w Lublińcu.

CELE PROGRAMU

Cel wiodący: Uczeń staje się przyjacielem lasu i rozumie potrzebę zachowania tego ekosystemu dla dobra całej Ziemi.

Cele szczegółowe

- Zapoznanie uczniów z podstawowymi pojęciami opisującymi ekosystem leśny.
- Zachęcenie do poszerzania wiedzy o przyrodzie miejsca zamieszkania.
- Nauczenie aktywnego i ciekawego spędzania czasu.
- Kształtowanie umiejętności prowadzenia obserwacji w ekosystemie leśnym.
- Budzenie sprzeciwu wobec negatywnych zachowań w krajobrazach leśnych.
- Nauczenie aktywnej postawy wobec problemów ochrony obszarów leśnych.
- Uświadomienie zagrożeń, jakie niesie niszczenie przyrody.
- Umiejętność posługiwania się wiedzą w sytuacjach typowych i złożonych.
- Wykorzystanie najbliższej okolicy szkoły do prowadzenia zajęć.

PODSTAWOWE TREŚCI REALIZOWANE W RAMACH PROGRAMU

Lp.	Hasła programowe	Zagadnienia do realizacji	Formy realizacji zadań (procedury osiągnięcia celów)	Termin
1.	Przygotowujemy się do wizyty w lesie	Gdzie rośnie las, do którego pójdziemy? Las ma swoje prawa.	Wykonanie zadań w kartach pracy wprowadzających do realizacji programu – godzina do dyspozycji wychowawcy.	IX- XI
2.	Bory Lublinieckie jako najbliższy ekosystem leśny	Położenie Borów Lublinieckich. Organizacja Lasów Państwowych.	Spotkanie z pracownikiem Nadleśnictwa Lubliniec – prelekcja.	IX- X
3.	Las jako ekosystem	Biocenoza i biotop. Warstwowa budowa lasu.	Warsztaty ekologiczne przeprowadzone we współpracy z Zespołem Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego. Zredagowanie artykułu do gazetki szkolnej.	X XII
4.	Charakterystyka poszczególnych warstw lasu	Pospolite gatunki roślin i zwierząt typowe dla kolejnych pięter lasu.	Warsztaty ekologiczne przeprowadzone we współpracy z Zespołem Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego Wykorzystanie ścieżki dydaktycznej w Nadleśnictwie.	X V

5.	Przyczyny niekorzystnych zmian w środowisku leśnym	Przykłady działalności człowieka, które negatywnie wpływają na stan lasów i powodują zachwianie jego funkcji.	Zajęcia praktyczne podczas lekcji muzealnej w Muzeum Częstochowskim. Praca indywidualna – korzystanie z różnych źródeł informacji.	X XII- I
6.	„Sprzątanie Świata”	Odpady i ich rodzaje. Recykling i znaczenie powtórnego wykorzystania odpadów.	Udział klasy w ogólnopolskiej akcji. Zajęcia warsztatowe w ramach lekcji do dyspozycji wychowawcy.	IX XI
7.	Kto pracuje w lesie?	Przybliżenie uczniom zawodów ludzi, których praca związana jest z lasem.	Prelekcja pracownika Nadleśnictwa Lubliniec (rodzic jednego z uczniów). Konkurs plastyczny	I II
8.	Znaczenie zdrowotne, ekologiczne i gospodarcze lasów	Jakie funkcje pełni las? Las a człowiek. Las jako fabryka tlenu.	Wykorzystanie ścieżki dydaktycznej w Nadleśnictwie. Zajęcia warsztatowe w klasie. Praca grupowa – korzystanie z różnych źródeł informacji.	III- IV
9.	Sposoby i formy ochrony lasów	Poznanie podstawowych pojęć związanych z ochroną przyrody (np. rezerwat, park krajobrazowy, park narodowy), różnych form działań na rzecz ochrony lasów.	Wycieczka edukacyjna do jednego z najbliższych rezerwatów – zajęcia warsztatowe. Plener fotograficzny. Zredagowanie artykułu do gazetki szkolnej.	V V
10.	Podsumujmy nasze wiadomości i umiejętności	Uczenie umiejętności podsumowań i prezentacji efektów swojej pracy	Zajęcia warsztatowe „Leśna sieć”. Wystawa zielników, prac plastycznych, zdjęć i innych wytworów. Konkurs pt. „Jestem przyjacielem lasu”.	V VI VI

PRZEWIDYWANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Poziom wiadomości

Uczeń:

- wymienia poszczególne piętra lasu,
- wyróżnia zwierzęta typowe dla każdego piętra,

- wymienia skutki negatywnych postaw w środowisku leśnym,
- podaje sposoby ochrony ekosystemów leśnych,
- definiuje pojęcia: biocenoza, biotop, ekosystem,
- wylicza i wyjaśnia funkcje lasu,
- zna zasady zachowania się w krajobrazach leśnych.

Poziom umiejętności

Uczeń:

- określa warunki panujące w poszczególnych piętrach,
- rozpoznaje typowe gatunki roślin i zwierząt, korzystając z przewodnika lub klucza,
- wykonuje kolekcję (zielnik) typowych dla lasu gatunków roślin,
- charakteryzuje położenie i skład gatunkowy najbliższego ekosystemu leśnego,
- wykrywa zmiany wprowadzane przez człowieka w lasach,
- przekonuje innych o odpowiedzialności człowieka za stan lasów w Polsce,
- wyszukuje i dobiera potrzebne materiały tematyczne,
- prowadzi obserwacje przyrodnicze,
- docenia potrzebę ochrony lasów w Polsce i na świecie.

SPRAWDZANIE I OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW, czyli zmian w uczniowskich postawach, umiejętnościach i wiadomościach

Narzędziami badania zmiany między osiągnięciami początkowymi a końcowymi są: obserwacje, ankiety, analiza wytworów ucznia, obserwacje zachowań w środowisku przyrodniczym, konkursy, wystawy, aktywność w realizacji zadań, samodzielność w rozwiązywaniu problemów, umiejętność pracy w grupie.

EWALUACJA PROGRAMU

Ewaluacji będzie podlegać:

1. Praktyczność i użyteczność programu (czy uczeń może zastosować w życiu nabyte wiadomości i umiejętności?).
2. Atrakcyjność programu dla ucznia.
3. Strategia (czy stosowane metody są skuteczne?).

Narzędzia do zbierania informacji:

- ankiety tematyczne,
- formy graficzne,
- test sprawdzający umiejętności i wiadomości,
- wywiady – zbieranie opinii uczniów o metodach pracy.

BIBLIOGRAFIA

- Mała encyklopedia leśna*. Praca zbiorowa, PWN, Warszawa 1980.
 Barbara Czołnik, *Lekcje w lesie czyli praktyczne formy edukacji leśnej*, Ośrodek Kultury Leśnej, Gołuchów 1999.
 Witold Koehler, *Przymierze z lasem*, KAW, Warszawa 1983.
 Maria Ziółkowska, *Gawędy o drzewach*, LSW, Warszawa 1983.
 Wiesław A. Chmielewski, *Tropy i ślady zwierząt*, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 1982.

Raport – częściowa dokumentacja pracy konkursowej

Ad. Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów

Obserwacje dotyczyły szczególnie zachowań uczniów w czasie zajęć terenowych (ścieżka edukacyjna przy Nadleśnictwie Lubliniec, wycieczka do parku krajobrazowego, miniplener fotograficzny, warsztaty). Zachowania uczniów potwierdziły moje oczekiwania, że tego typu zajęcia (praktyczne, terenowe) są bardzo dobrze odbierane przez dzieci, które chętnie w nich uczestniczą, angażując się w wykonywane zadania.

Pierwsza z zaplanowanych **ankiet** została przeprowadzona w marcu. Uczniowie wypowiedzieli się zgodnie, że dotychczasowe zajęcia są dla nich „interesujące” lub „bardzo ciekawe”. Za najciekawsze do tej pory uznano „konkurs plastyczny” i „warsztaty” w Muzeum Częstochowskim. Na pytanie: *Które zadanie sprawiło mi najwięcej problemów?* – połowa ankietowanych wskazała „pracę indywidualną”. Wyniki zostaną uwzględnione w kolejnej edycji.

Analiza wytworów uczniów dotyczyła:

– prac plastycznych (po spotkaniu z mamą jednego z uczniów, pracującą w Nadleśnictwie, która opowiedziała o różnorodności prac wykonywanych przez leśników),

- prac indywidualnych (temat: *Przyczyny niekorzystnych zmian w środowisku leśnym*, które zostały przeze mnie sprawdzone, a następnie omówione w klasie),
- prac grupowych (krzyżówek o tematyce leśnej),
- fotografii (wykonanych w trakcie wycieczki do parku krajobrazowego),
- jakości wypełniania kart pracy i kart zielnika.

Prace indywidualne różniły się poziomem wykonania i starannością. **Prace plastyczne** zależały od indywidualnych predyspozycji uczniów. Cieszy jednak fakt, że wszyscy uczniowie wywiązali się z zadań. W trakcie wdrażania programu podkreślałam nieustannie, jak ważna jest samodzielność i rzetelność pracy. Dokumentacja z poszczególnych etapów (karty pracy, prace indywidualne itd.) była zbierana przez każdego ucznia w segregatorze. Prace plastyczne i indywidualne zostały zaprezentowane społeczności szkolnej w formie wystawy w dniach 25-31 marca 2004 r. W czasie tym odbyły się też zebrania rodzicielskie, więc i rodzice mogli podziwiać dzieła swoich dzieci.

Prace grupowe polegały na ułożeniu krzyżówki o tematyce leśnej. Nie było to dla dzieci łatwe. W programie uczestniczyli uczniowie klasy czwartej, uczący się dopiero trudnej sztuki „pracy w grupie”. Wcześniej określiliśmy i przedyskutowaliśmy jej zasady. Efekt tej pracy został z kolei zaprezentowany w jednym z wydań szkolnej gazetki „Matematyka dla przyrodnika”.

Plener fotograficzny w trakcie wycieczki do parku krajobrazowego ze zrozumiałych względów (konieczność posiadania aparatu fotograficznego, większy wydatek związany z wykonaniem zdjęć) nie był obowiązkowy. Zakończył się on wystawą w Miejskim Domu Kultury, która we wrześniu zostanie przeniesiona do szkoły.

Mimo że warte zaprezentowania były zdjęcia tylko 6 osób (klasa liczy 22 osoby), mam nadzieję, że będzie to zachętą dla innych do dbania o promocję swojej pracy. Po wycieczce i plenerze uczniowie napisali artykuł szkolnej o parku, który zwiędzili do ostatniego numeru gazetki.

W trakcie trwania programu starałam się, aby nic nie było przymusem, a kolejne działania wypływały z zainteresowań uczniów, chęci zdobycia nowej wiedzy, uczyły **aktywności, samodzielności i obowiązkowości** oraz **poznawania najbliższej okolicy**. Co do samodzielności – przejawiała się ona w większości prac, z wyjątkiem indywidualnych – długofalowych, w których rodzice chętnie pomagali dzieciom. Prezentacja źródeł informacji, z których uczniowie korzystali w trakcie pisania pracy, krótkie omówienie tego, co udało się znaleźć na określony temat pozwala mieć nadzieję, że wkład ucznia był jednak bardzo duży. Każdą pracę omówiłam z uczniami, podając krótką recenzję, uwagi pozytywne i negatywne – zachęcając ciągle do samodzielności.

Bardzo atrakcyjne dla uczniów okazały się także dwie wycieczki do Muzeum Częstochowskiego, w czym wielki udział ma prowadząca zajęcia. Tematyka warsztatów to „Biocenoza lasu. Wpływ różnego rodzaju zanieczyszczeń na jej funkcjonowanie” oraz „Przyroda Jury Częstochowskiej i jej badacze”.

Na zakończenie programu – już w ostatnich dniach roku szkolnego przeprowadziłam test sprawdzający umiejętności i wiadomości zdobyte przez uczniów – oczywiście wybiórczo. Program miał jednak przede wszystkim służyć uczeniu przez zabawę, wycieczkę i sprawiać uczniom radość oraz dostarczać satysfakcji z wykonania zadań. W pierwszych dniach nowego roku szkolnego zostały klasie zaprezentowane i omówione wyniki testu. Najlepsi otrzymali nagrody. Zostanie też przeprowadzona druga i ostatnia z zaplanowanych ankiet (dotycząca odbioru przez uczniów całości programu).

WNIOSKI

1. Program nadaje się do realizacji w przeciągu jednego roku szkolnego i nie koliduje z innymi zajęciami.
2. W nauczaniu przyrody warto wykorzystać najbliższe środowisko, niezależnie czy jest to krajobraz wielkomijski, czy ekosystem leśny.
3. Zróżnicowanie form pracy oraz prezentacja wytworów uczniów mobilizuje do pracy i wpływa na aktywność dzieci.
4. Realizacja programu wymaga wyjścia w teren.
5. Pracę indywidualną należy uprościć (lub zastąpić ją inną pracą) – okazała się trudna dla ucznia klasy czwartej.
6. Skupienie się na najbliższym środowisku pozwala zaangażować do współpracy lokalne instytucje, które chętnie uczestniczą w tego typu przedsięwzięciach.